

รูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครู ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโครงการพระราชทาน ความช่วยเหลือทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม พุทธรณี

Educational Provision and Teacher Development Models Based on Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's Initiation: Lessons Learned from Projects of The Royal Contribution in Education for Prahbhariyadidhamma Schools

อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการถอดบทเรียนที่ดีในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครู โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) วิเคราะห์จุดเด่นในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๒) สังเคราะห์ประเด็นการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ ๓) สร้างรูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีวิธีการดำเนินวิจัย ๒ วิธีหลัก คือ การศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม ใน ๒ พื้นที่ที่มีความแตกต่างเรื่องขนาดโรงเรียน คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดปรังค์ อำเภอบัว จังหวัดน่าน และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดนิโครธาราม อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีลักษณะเป็น “กงล้อการพัฒนา” ประกอบด้วย ๓ เปรียบเสมือน ฐานคิด ที่ครอบคลุมรอบด้าน ทั้ง ๖ ทิศ คือ การศึกษา การจัดการความรู้ ครู นักเรียน และชุมชน โดยมีหลักคิดในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริ ๓ ประการ คือ ๑) การพัฒนาผู้เรียนอย่างเสมอภาค ๒) การพัฒนาผู้เรียนให้มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ ๓) การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม กง เปรียบเสมือน กิจปฏิบัติ ที่เคลื่อนตัว

ไปข้างหน้าอย่างมีแนวทาง ๓ ด้าน คือ การเรียน การสอน และ การสร้างสัมพันธ์ ซึ่งมีหลักปฏิบัติสำคัญ ๑๒ ประการ คือ ๑) ความร่วมมือ ๒) ความล้าในหน้าที่ ๓) ความศรัทธา ๔) ปัญญา ๕) ความคิดสร้างสรรค์ ๖) การให้ความสำคัญตามลำดับ ๗) แนวทางเชิงรุก ๘) ความสอดคล้องกลมกลืน ๙) ความต่อเนื่อง ๑๐) ความพอเพียง ๑๑) การอนุรักษ์ และ ๑๒) การบูรณาการ โดยมี ดุม เปรียบเสมือน วงจรกระบวนการ ที่มีการตรวจตรา/เติมตรง/ตามติด/ต่อเติมที่ไม่มีที่สิ้นสุดและยั่งยืน

Abstract

This research aimed to study the best practices of educational management and teacher development of Prahbhariyadidhamma Schools in accordance with the initiatives of HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn. The first objective was to study, the second was to synthesize, and the third was to create the model of the educational management and teacher development of those Prahbhariyadidhamma Schools. Documentary research and field research were used. Wat Prang Prahbhariyadidhamma School and Wat Nicrotharam Prahbhariyadidhamma School, parts of Nan Prahbhariyadidhamma Schools Group in accordance with the initiatives of HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn were selected to be the case studies by size criteria. A “Wheel of Development” model was formed as the educational management and teacher development model of Prahbhariyadidhamma Schools in accordance with the initiatives of HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn. The development for equality, the development for human dignity and the development for holistic quality were the 3 core principles of educational management and teacher development in 6 areas: provision, management, knowledge, teachers, students, and community. The 12 keys of success were the cooperation, conscious, faith, wisdom, creativity, prioritization, proactive, harmonization, continuity, sufficiency, conservation and integration. The sustainability came from the continuous process: monitoring, supporting, following, and fulfilling. The wheel carried the holistic knowledge: academic, career, and religious knowledge for developing children and youth in remote areas.

คำสำคัญ: แนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การจัดการศึกษา การพัฒนาครู

Keywords: The Initiatives of HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn, Education Provision, Teacher Development

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนในพื้นที่ห่างไกลและทุรกันดาร แต่มีเด็กและเยาวชนบางส่วนไม่ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ กลับบวชเป็นสามเณรและศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงมีพระกรุณาธิคุณรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ไว้ในโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยมีเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอน คือ การเปิดโอกาสทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจทั้งทางโลกและทางธรรม รวมทั้ง พัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากลับมีปัญหาอุปสรรคหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านโครงสร้างการบริหารที่ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจน ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนที่ไม่มีประสิทธิภาพ ด้านบุคลากรที่ขาดแคลนทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ด้านวิชาการที่ด้อยคุณภาพ ด้านอาคารสถานที่ที่ไม่เพียงพอ และด้านงบประมาณที่ไม่มีความแน่นอน ยากต่อการบริหารจัดการ แม้กระนั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ กลับเป็นสถานที่รองรับและให้โอกาสแก่เยาวชนที่ต้องการศึกษาหาความรู้แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ดังนั้น การที่กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่านมีโอกาสร่วมโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงนับว่าเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชนที่ด้อยโอกาสอย่างมาก

เพราะไม่เพียงแต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะพระราชทานค่าภัตตาหารเพลและค่าน้ำปานะเท่านั้น แต่ยังพระราชทานแนวพระราชดำริในการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาครูที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ นำมาซึ่งการดำเนินการจัดหาหนังสือ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียน การพัฒนาปรับปรุงอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากร และครูผู้สอน การพระราชทานค่าตอบแทนครูเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนครู โดยเฉพาะครูวิชาวิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาภาษาอังกฤษ ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จึงนับเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญสำหรับนักการศึกษาและนักพัฒนาในการศึกษาแนวพระราชดำริด้านการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อนำรูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริ มาเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑) วิเคราะห์จุดเด่นในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม

๒) สรุปประเด็นที่พบในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี:

บทเรียนจากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม

๓) สร้างรูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้การศึกษาเอกสาร ทั้งจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยของเกตุมณี มากมี และคณะ (๒๕๕๑) รวมทั้งการเก็บข้อมูลในพื้นที่ภาคสนามร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒ แห่งตามที่นักวิจัยในพื้นที่ได้คัดเลือกจากโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คือ ๑) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดปรังค์ อำเภอบัว จังหวัดน่าน และ ๒) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดนิโครธาราม อำเภอท่าวังพา จังหวัดน่าน ซึ่งคัดเลือกจากพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในด้านขนาดของโรงเรียน จากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องและการสังเกต ผู้วิจัยนำมาสรุปและวิเคราะห์เรียบเรียงหาจุดเด่นและประเด็นรวมทั้ง นำมาสังเคราะห์และสร้างเป็นกรอบมโนทัศน์เพื่อจัดทำเป็นรูปแบบที่เป็นต้นแบบ (Model) ของการจัดการศึกษาและการพัฒนาตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัย

๑. รูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการจัดการศึกษาที่มีหลักการ แนวคิด คือ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โดยพระราชทานโอกาสทางการศึกษา และพระราชทานการศึกษาที่มีคุณภาพ ทั้งด้านความรู้วิชาการและทักษะวิชาชีพ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ผ่านโรงเรียนในโครงการพระราชทานความช่วยเหลือฯ เพื่อให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ และยังเป็นการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้สามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนและเป็นต้นแบบของการพัฒนาให้กับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้และคุณธรรม ผู้บริหารและครูผู้สอนสามารถร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างราบรื่น เพื่อให้ได้ประสิทธิผลทั้งในด้านคุณภาพ ผู้เรียนที่เกิดความตระหนักในคุณค่าความเป็นมนุษย์ คุณภาพโรงเรียนที่สามารถเป็นต้นแบบการพัฒนาของชุมชน และคุณภาพชุมชนที่มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ แนวคิดพื้นฐานสำคัญ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) การส่งเสริมสุขภาพอนามัย เพราะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ๒) การส่งเสริมพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ คือ ภาษาไทยและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแสวงหาความรู้ที่กว้างขวาง เข้าถึงแหล่งความรู้โดยตรง และมีค่าใช้จ่ายไม่สูง ๓) การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ของโรงเรียน ได้แก่ การเรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ๔) การให้ความสำคัญ

กับการจัดการศึกษาด้วยความร่วมมือของชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในการสนับสนุนทรัพยากร เพื่อการศึกษาและการส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ดังนั้น จึงเน้นการประสานสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ไม่สร้างบรรยากาศความขัดแย้ง การจัดการศึกษาจึงเป็นไปตามแนวทางหรือระเบียบของหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน รวมทั้งสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน และ ๕) การให้ความสำคัญกับการนิเทศติดตามจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถรักษาคุณภาพไว้ได้ โดยสนับสนุนในสิ่งที่ทำดี และช่วยขจัดอุปสรรคในการพัฒนาแก่โรงเรียน

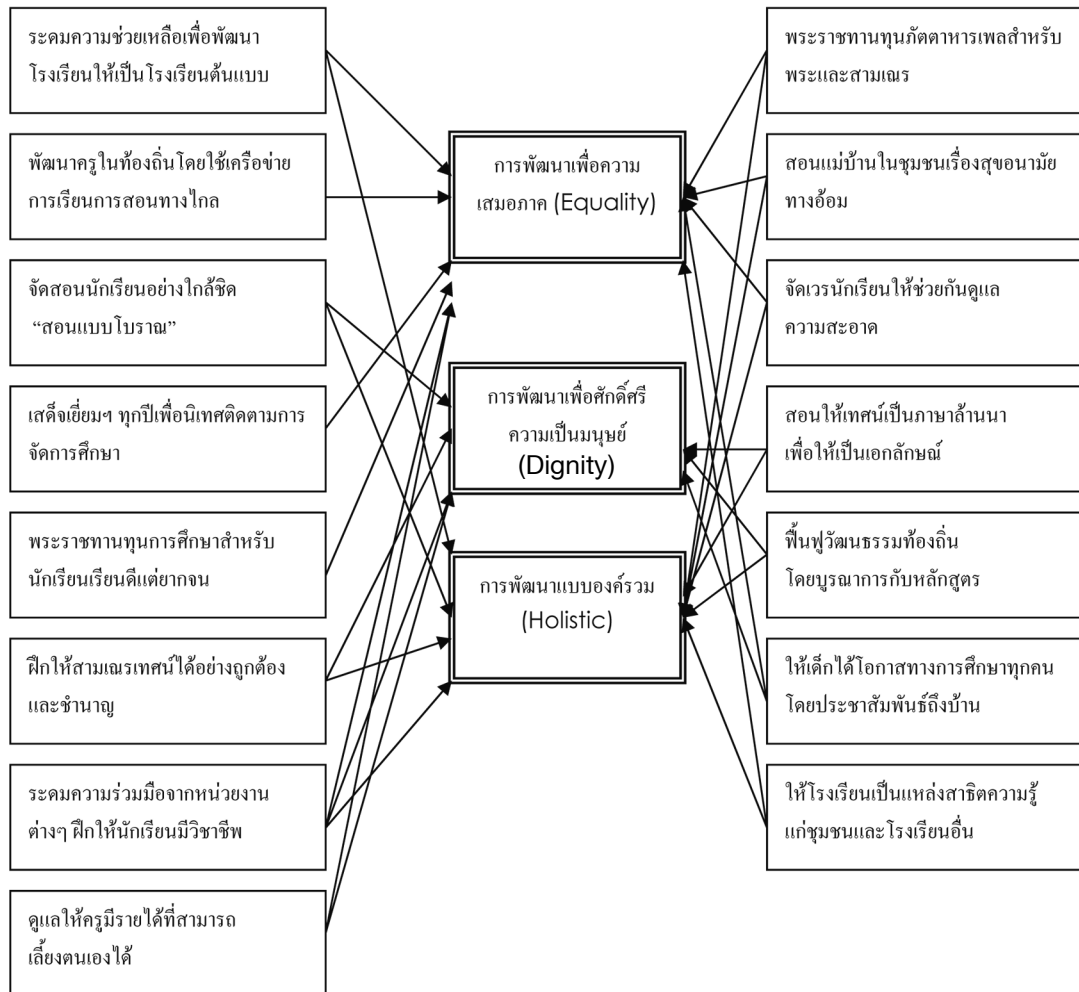
๒. รูปแบบการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีหลักการสำคัญ คือ การส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นพี่เลี้ยงของชุมชนทั้งทางโลกและทางธรรม ๓ วิธีการหลัก ได้แก่ ๑) การส่งเสริมความรู้ความสามารถให้กับผู้บริหารและครูผู้สอนโดยไม่กระทบเวลาทำงาน ๒) การจัดการฝึกอบรมระยะสั้นให้กับครูผู้สอนตามความจำเป็นในแต่ละสาระการเรียนรู้ และ ๓) การจัดโปรแกรมศึกษาดูงานนอกสถานที่ให้แก่ครูตามความเหมาะสม แต่การพัฒนาครูที่สำคัญคือ การพัฒนาครูให้มีจิตวิญญาณความเป็นครู สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเน้นการสร้างขวัญและกำลังใจด้วยการเสด็จ เยี่ยมเป็นประจำทุกปี เพื่อสร้างเสริมความภาคภูมิใจในการเป็นครู อีกทั้งให้ครูรุ่นเก่าทำตนเป็นพี่เลี้ยง (Mentor) ที่ดีและช่วยขัดเกลาครูรุ่นใหม่ที่ดีคัดเลือกจากผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีจิตใจผูกพันกับท้องถิ่น เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้

ความสามารถเป็นที่ยอมรับของโรงเรียน ชุมชน และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาตนเองได้จากการปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีเป็นครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนและชุมชน สามารถทำงานร่วมกับโรงเรียนและชุมชนได้อย่างกลมกลืนและยั่งยืน

๓. การสังเคราะห์หลักคิด หลักปฏิบัติ และกระบวนการในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่า จากกิจกรรมและรูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบหลักคิดสำคัญ ๓ ประการคือ ๑) การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค (Development for Equality) ๒) การพัฒนาเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Development for Human Dignity) และ ๓) การพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) ดังแผนภาพที่ ๑

ทั้งนี้ หลักปฏิบัติสำคัญในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๑๒ หลักการมีดังนี้ ๑) หลักความร่วมมือ (Collaboration) ๒) หลักความสำนึก (Consciousness) ๓) หลักความศรัทธา (Faithfulness) ๔) หลักปัญญา (Wisdom) ๕) หลักการจัดลำดับความเร่งด่วน (Prioritization) ๖) หลักการพัฒนาเชิงรุก (Proactive) ๗) หลักความต่อเนื่อง (Continuity) ๘) หลักความสอดคล้อง (Harmonization) ๙) หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) ๑๐) หลักความพอเพียง (Sufficiency) ๑๑) หลักการอนุรักษ์ (Conservation) และ ๑๒) หลักการพัฒนาแบบบูรณาการ (Integration) ดังตารางที่ ๑

แผนภาพที่ ๑ หลักคิดในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระพรรัตน-
ราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตารางที่ ๑ หลักปฏิบัติตามหลักคิดในการปฏิบัติงานของโรงเรียน

งานหลักของโรงเรียน	หลักคิด	วิธีดำเนินการ	หลักปฏิบัติ
โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค - การพัฒนาแบบองค์รวม	ระดมความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration)
	- การพัฒนาเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - การพัฒนาแบบองค์รวม	จัดสอนนักเรียนอย่างใกล้ชิด “สอนแบบโบราณ”	- พัฒนาด้วยความสำนึก (Consciousness)
	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค	เสด็จเยี่ยมฯ ทุกปีเพื่อนิเทศติดตามการจัดการศึกษา	- พัฒนาด้วยความศรัทธา (Faithfulness)
	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค - การพัฒนาแบบองค์รวม	ให้โรงเรียนเป็นแหล่งสาธิตความรู้แก่ชุมชนและโรงเรียนอื่น	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration) - พัฒนาด้วยปัญญา (Wisdom)
โครงการสร้างขวัญกำลังใจและพัฒนาครู	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค	พัฒนาครูในท้องถิ่นโดยใช้เครือข่ายการเรียนการสอนทางไกล	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration)
	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค - การพัฒนาเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	ดูแลให้ครูมีรายได้ที่สามารถเลี้ยงตนเองได้	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration)
โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ฯ	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค	พระราชทานทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนเรียนดีแต่ยากจน	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration) - พัฒนาโดยจัดลำดับความเร่งด่วน (Prioritization)
	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค - การพัฒนาเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	ให้เด็กได้โอกาสทางการศึกษาทุกคน โดยนักเรียนช่วยประชาสัมพันธ์ในถิ่นทุรกันดาร	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration) - พัฒนาเชิงรุก (Proactive)

ตารางที่ ๑ หลักปฏิบัติตามหลักคิดในการปฏิบัติงานของโรงเรียน (ต่อ)

งานหลักของโรงเรียน	หลักคิด	วิธีดำเนินการ	หลักปฏิบัติ
โครงการฝึกอาชีพ	- การพัฒนาเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - การพัฒนาแบบองค์รวม	ฝึกให้สามเณรเทศน์ได้อย่างถูกต้องและชำนาญ	- พัฒนาด้วยความต่อเนื่อง (Continuity) - พัฒนาด้วยความสอดคล้อง (Harmonization)
	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค - การพัฒนาเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - การพัฒนาแบบองค์รวม	ระดมความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ฝึกให้นักเรียนมีวิชาชีพ	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration) - พัฒนาด้วยการสร้างสรรค์ (Creativity)
โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัย	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค - การพัฒนาแบบองค์รวม	พระราชทานทุนกัฏดาหารเพลสำหรับพระและสามเณร	- พัฒนาด้วยความพอเพียง (Sufficiency)
	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค - การพัฒนาแบบองค์รวม	สอนแม่บ้านในชุมชนเรื่องสุขอนามัยทางอ้อม	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration) - พัฒนาด้วยปัญญา (Wisdom)
	- การพัฒนาเพื่อความเสมอภาค - การพัฒนาแบบองค์รวม	จัดเวรนักเรียนให้ช่วยกันดูแลความสะอาด	- พัฒนาด้วยความร่วมมือ (Collaboration)
โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	- การพัฒนาเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - การพัฒนาแบบองค์รวม	สอนให้เทศน์เป็นภาษาล้านนา เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์	- พัฒนาด้วยการอนุรักษ์ (Conservation) - พัฒนาด้วยปัญญา (Wisdom)
	- การพัฒนาเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - การพัฒนาแบบองค์รวม	ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการกับหลักสูตร	- พัฒนาด้วยการบูรณาการ (Integration) - พัฒนาด้วยปัญญา (Wisdom)

ในส่วนกระบวนการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่าเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง ประกอบด้วย ๑) การตรวจตรา ๒) การเติมตรง ๓) การตามติด และ ๔) การต่อเติม โดยเริ่มจากการตรวจตรา ซึ่งเป็นการตรวจสอบความต้องการจำเป็นของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ว่าต้องการให้พระราชทานความช่วยเหลือในด้านใด และสิ่งใดต้องการเป็นการเร่งด่วน จากนั้นจึงมีการเติมตรง เป็นขั้นตอนต่อเนื่อง คือจะพระราชทานความช่วยเหลือให้ตรงความต้องการ เพื่อลดความสิ้นเปลือง โดยส่วนใหญ่จะเป็นการเติมศักยภาพในการช่วยเหลือตนเอง เช่น การพระราชทานความช่วยเหลือให้ครูได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ เพื่อนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ต่อไป โดยมีให้กระทบกระเทือนกับการทำงาน ด้วยการจัดให้มีการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมไปยังศูนย์การเรียนในพื้นที่ ครูจึงสามารถเรียนได้โดยไม่ต้องเดินทางไปไกล และมีการตามติด ดังปรากฏจากการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยี่ยมกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดน่าน เป็นประจำทุกปี โดยหมุนเวียนกันไป ซึ่งไม่เพียงแต่พระองค์ท่านจะเสด็จเพื่อพระราชทานกำลังใจในการทำงานแก่ผู้บริหารและครูเท่านั้น พระองค์ท่านยังพระราชทานคำแนะนำในการจัดการศึกษาและพัฒนาครู พร้อมทั้ง พระราชทานความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาและการพัฒนาครูประสบความสำเร็จ โดยมีพระราชกระแสให้หน่วยงานต่างๆ ติดตามเพื่อช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด ที่สำคัญคือ การต่อเติม เป็นการต่อยอดการจัดการศึกษาและการ

พัฒนาครู โดยพระราชทานแนวทางและความช่วยเหลือในการสืบสานงาน เช่น การส่งเสริมให้พระที่มีความสามารถในทางเทคโนโลยี สามารถสืบทอดการเทคนิควิชาการสอนพระและสามเณรรูปอื่นให้สามารถเทคโนโลยีได้ขึ้น

๔. รูปแบบ “กงล้อการพัฒนา: ลัทธิธรรม นำปัญญา พัฒนาคนและสังคม” จากการสังเคราะห์หลักคิด หลักปฏิบัติ และกระบวนการในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นำมาซึ่งรูปแบบ “กงล้อการพัฒนา : ลัทธิธรรม นำปัญญา พัฒนาคนและสังคม” ซึ่งเปรียบเสมือนการจัดการศึกษาและการพัฒนาครู ที่ขับเคลื่อนการพัฒนาคนและสังคมไทย

ทั้งนี้ กงล้อการพัฒนา ประกอบด้วย ดุมล้อ (ซี่ล้อ) และกง เปรียบได้กับ วงจรกระบวนการฐานคิด และกิจปฏิบัติ ในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครู

คุณลือ เปรียบได้กับวงจรกระบวนการ ที่มี การตรวจตรา การเติมตรง การตามติด และการ ต่อเติมอย่างต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุดตลอดการ พัฒนา เหมือนกับคุณลือที่หมุนไปเพื่อขับเคลื่อน ทั้งกงและกำไปพร้อมกัน

กำ (ซีลือ) เปรียบได้กับฐานคิด ๖ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการจัดการ ด้านความรู้ ด้าน นักเรียน ด้านครู และด้านชุมชน อันนำมาซึ่ง เป้าหมายการพัฒนา ๓ ประการคือ ความเสมอ ภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการพัฒนา แบบองค์รวม ดังนี้ ๑) ฐานคิดทางการศึกษา เป็น แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อ การเรียนรู้ ๔ ด้าน คือ พุทธิศึกษา (ความรู้) จริยศึกษา (คุณธรรม จริยธรรม) หัตถศึกษา (อาชีพ) และพลศึกษา (สุขภาพอนามัย โภชนาการ) คือ ไม่เพียงแต่การจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมี ความรู้เท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ ดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ด้วยการส่งเสริม โภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดี เพื่อให้ผู้เรียน สามารถเรียนได้อย่างเต็มศักยภาพของตนเอง จากนั้นจึงจัดการศึกษาที่สามารถนำไปใช้ในการ ดำรงชีพได้ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยไม่ลื มเสริมเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ๒) ฐานคิดด้าน การจัดการ เป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาและ การพัฒนาครูด้วยความเอื้ออาทร (ไม่จำเป็นต้อง ร้องขอ) ไม่ลิดรอนโอกาส (ใช้เวลาไม่นาน ทำให้ ไม่ถูกลิดรอนโอกาส) และองอาจมั่นใจในความตั้งใจ (ไม่ท้อแท้) คือ เป็นการสนับสนุนการจัดการศึกษา และการพัฒนาครูอย่างเร่งด่วน โดยเติมเต็มใน สิ่งที่ขาดแคลน เสริมในสิ่งที่บกพร่อง เพื่อมิให้ ครูเกิดความท้อแท้ในการทำงาน ๓) ฐานคิดด้าน ความรู้ เป็นแนวคิดการใช้ความรู้ที่ไม่แปลกแยก จากฐานเดิม และสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กับผู้อื่นได้ เพื่อให้สร้างสรรค์องค์ความรู้ คือ การจัดการศึกษาโดยใช้ฐานเดิมที่มีอยู่ เช่น หลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งนำมาเพิ่มพูนความแข็งแกร่งด้วยเรื่องของ ท้องถิ่นและศาสนาพุทธ ทั้งนี้ ในการเรียน การสอนจะเน้นการสอนให้ผู้เรียนสามารถแสวงหา ความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง ๔) ฐานคิดเกี่ยวกับ นักเรียน เป็นแนวทางส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักทำ (หน้าที่การงานการเรียน) นำความคิด (มีภาวะ ผู้นำ) มีจิตสาธารณะ (รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือ สังคม) คือ เป้าหมายในการจัดการศึกษาและ การพัฒนาครู จะให้ความสำคัญกับการพัฒนา ผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีความภูมิใจ ในตนเอง และสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนสังคม ได้อย่างดี ดังนั้น ผู้เรียนจึงต้องร่วมกิจกรรมที่ จัดขึ้นนอกจากการเรียนตามหลักสูตรเพื่อให้เกิด ภาวะผู้นำและความสัมพันธ์กับชุมชน ๕) ฐาน คิดเกี่ยวกับครู เป็นแนวทางพัฒนาครูให้มีสำนึก (ในความเป็นท้องถิ่น) มีศรัทธา (ในวิชาชีพครู ในพระพุทธศาสนา และในสมเด็จพระเทพรัตน-ราชสุดาฯ) และมีปัญญา (ในการแสวงหาความรู้ เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน) คือ การพัฒนา ครู นอกจากจะพัฒนาด้านความรู้ทางวิชาการให้ กับครูแล้ว ยังต้องสร้างเสริมจิตวิญญาณความ เป็นครูจากแบบอย่างที่ดี เพื่อให้ครูมีความมุ่งมั่น ในการพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน สังคมต่อไป และ ๖) ฐานคิดเกี่ยวกับชุมชน เป็น แนวทางสร้างสรรค์สังคมชุมชนและภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้รู้พอดี (ในด้านวิชาการ) รู้พอเหมาะ (ในด้านการทำงาน) และรู้พอเพียง (ในการดำรง ชีวิต) คือ จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาและ การพัฒนาครู นอกจากจะเป็นการพัฒนาผู้เรียน

แล้ว ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน บนฐานของความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน สามารถพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถดำรงชีพได้อย่างดี มีความเป็นอยู่ที่ดี “อยู่เย็นเป็นสุข”

กง เปรียบได้กับกิจปฏิบัติ ๓ ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านการสอน และด้านการสร้างสัมพันธ์ ที่มีหลักการปฏิบัติ ๑๒ ประการคือ ๑) หลักความร่วมมือ (Collaboration) ๒) หลักความสำนึก (Consciousness) ๓) หลักความศรัทธา (Faithfulness) ๔) หลักปัญญา (Wisdom) ๕) หลักการจัดลำดับความเร่งด่วน (Prioritization) ๖) หลักการพัฒนาเชิงรุก (Proactive) ๗) หลักความต่อเนื่อง (Continuity) ๘) หลักความสอดคล้อง (Harmonization) ๙) หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) ๑๐) หลักความพอเพียง (Sufficiency) ๑๑) หลักการอนุรักษ์ (Conservation) และ ๑๒) หลักการพัฒนาแบบบูรณาการ (Integration) ที่ส่งเสริมให้การดำเนินการจัดการศึกษาและพัฒนาครูเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารให้มีโอกาสทางการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ ดังวงรอบของล้อ (กง) ที่เคลื่อนตัวไปสู่เป้าหมายในการเดินทาง

สำหรับกิจปฏิบัติ **ด้านการเรียน** เป็นหลักการจัดการเรียนที่ให้ความสำคัญกับฐานความรู้เดิมที่ไม่แปลกแยกแตกต่างจากโครงสร้างหลักสูตรแกนกลาง คือ มีการเรียนทั้งสายสามัญ และสายศาสนา ควบคู่กันไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ จากนั้น ควรเติมเอกลักษณ์ เพื่อสะท้อนความเป็นตัวตนของผู้เรียน เช่น การเรียนการเทศน์แบบล้านนา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของภาคเหนือ และตระหนักสืบสาน ให้เกิดการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น

การสอน เป็นหลักการจัดการสอนที่เน้นให้ครูฝึกเพื่อนำ โดยการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญกระทั่งสามารถเป็นผู้นำ และทำตัวเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่น อีกทั้ง มีการแนะนำครูที่มีศักยภาพให้มีการพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างตัวแทนด้านการสอนที่ดีในอนาคต

การสร้างสัมพันธ์ เป็นหลักการในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ชุมชนกับชุมชน ให้สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ โดยมีจิตใจที่ต้องการความร่วมมือ โดยถือเอาการเรียนรู้เป็นการดำเนินงานสำคัญ

อภิปรายผล

การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เน้นการส่งเสริมเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม โดยไม่ลดทอนโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ของเยาวชน แม้ว่าเยาวชนเหล่านั้นจะอัตคัดขัดสนเรื่องเงินทอง โดยได้รับการเสริมแรงจากหลักการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีพระราชประสงค์ให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษาและพัฒนาสุขภาพอนามัย ส่งผลให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีความสามารถในการจัดการศึกษา เพื่อให้การสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้มากยิ่งขึ้น ที่สำคัญ เด็กและเยาวชนที่บวชเป็นสามเณรเหล่านี้ ยังกลับมาเป็นกำลังของโรงเรียนและวัด ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาสืบไป

เมื่อการจัดกิจกรรมของโรงเรียนและวัดสามารถดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง จะเป็นพลังในการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ด้วยการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งท้องถิ่นชุมชน เพราะการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่เพียงแต่เป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนที่มาจากชนชั้นบรรพชิตเท่านั้น แต่ยังเป็นการขยายพรมแดนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนและสังคม จากการจัดกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน เช่น ชมรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมการเยี่ยมบ้านนักเรียนในถิ่นทุรกันดาร ที่ครูและนักเรียนจะไปจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านในชุมชน เช่น เรื่องสุขภาพอนามัย โภชนาการ เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านเกิดศรัทธาในโรงเรียนยิ่งขึ้น ชาวบ้านจึงตอบแทนด้วยการนำปัจจัยต่างๆ มาสนับสนุนการดำเนินการของโรงเรียน เช่น การนำภัตตาหารมาถวายพระภิกษุและสามเณร โดยสลับกันจัดปันโตมาถวายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเสริมพลังซึ่งกันและกัน (synergy) ระหว่างโรงเรียน วัด หน่วยงานองค์กรต่างๆ และชุมชน

จุดเน้นในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมิใช่เพียงการจัดการศึกษาเพื่อ

สงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนโอกาสเท่านั้น แต่เป็นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทั้งในปัจจุบันและอนาคต จากพระราชดำริให้จัดการศึกษาที่ส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณรสามารถดำรงชีพได้แม้จะลาสิกขา เช่น การจัดการศึกษาสายสามัญ และอาชีวศึกษา เพิ่มเติมจากการศึกษาศาสนา เป็นการจัดการศึกษาที่บูรณาการความร่วมมือ “บ้าน – วัด – โรงเรียน” ทำให้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ **เป็นการ จัดการศึกษาที่มี “คุณภาพ” เพื่อส่งเสริม “คุณลักษณะ” แก่บุคคลและชุมชน อันเป็น “คุณค่า” ที่แท้จริงของการจัดการศึกษา**

ข้อเสนอแนะ

๑. ด้วยหลักการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เน้นให้โอกาสทางการศึกษาเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั่วประเทศ น่าจะน้อมนำแนวพระราชดำริฯ ไปดำเนินการจัดการศึกษาและพัฒนาครู เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนมีโอกาสที่ดีในชีวิต

๒. หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งในชุมชนและภายนอก ควรให้ความร่วมมือในการเสริมพลังแก่โรงเรียน ซึ่งมีใช่เพียงการให้สิ่งของหรือเงินทอง แต่เป็นการให้การสนับสนุนการทำงานเพื่อการพึ่งตนเองของโรงเรียน

รายการอ้างอิง

- เกตุมณี มากมี และคณะ (๒๕๕๑). รูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน (สำเนา).
- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๕๑). แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔. สำนักพระราชวัง สอนจิตรลดา.
- _____. (๒๕๔๗). แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๙. สำนักพระราชวัง สอนจิตรลดา.
- _____. (๒๕๕๑). โครงการพัฒนาตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, <http://kanchanapisek.or.th/kp14/>
- อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร และเกตุมณี มากมี. (๒๕๕๔). รูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษา. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (สำเนา).

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย